

6. Khlaaf H., Mishkin P., Achiam J., Krueger G., Brundage M. A Hazard Analysis Framework for Code Synthesis Large Language Models. arXiv:2207.14157v1 [cs.SE]. 2022. 20 p.
7. Sizing the prize: What's the real value of AI for your business and how can you capitalise? PwC Global Artificial Intelligence Study. PricewaterhouseCoopers. 2017. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf> (дата звернення: 02.03.2026).

Фриз Артур

Науковий керівник – доц. Грушко Віктор

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК КАТАЛІЗАТОР НОВОЇ ХВИЛІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті здійснений аналіз ролі штучного інтелекту як каталізатора якісно нової хвилі глобалізації. Досліджено механізми, через які ШІ-технології трансформують глобальну торгівлю, міжнародний поділ праці та конкурентоспроможність держав. Розглянуто феномен «безмасштабної глобалізації» та її наслідки для країн глобального Півдня. Проаналізовано геополітичний вимір технологічного суперництва між США та КНР, а також суперечності між глобальним характером штучного інтелекту та прагненням держав до цифрового суверенітету. Окреслено виклики, що постають перед людством в умовах намагання контролювати глобальні процеси в той час, коли зростає небезпека можливого унезалежнення від волі людей штучного інтелекту, під впливом зростання його можливостей.

Ключові слова: штучний інтелект, глобалізація, цифровий суверенітет, технологічна нерівність, глобальне управління, «безмасштабна глобалізація».

Постановка проблеми. Глобалізація як процес поглиблення взаємозалежності між державами, ринками, суспільствами та культурами пройшла у своєму розвитку кілька якісно відмінних фаз, кожна з яких характеризувалась домінуванням певної технології. Перша хвиля, що розгорнулася у XIX столітті, спиралася на паровий двигун і залізничний транспорт. Друга хвиля, простимульована Другою світовою війною, базувалася на контейнеризації та реактивній авіації. Третя, розпочата у кінці XX ст., поглибила глобалізацію можливостей цифрових технологій, зокрема, інтернету. Сьогодні людство стоїть на порозі нової, четвертої хвилі, рушієм якої є штучний інтелект – технологічний феномен, що за своїм трансформаційним потенціалом не має прецедентів в усій попередній історії. Питання про роль, яку здатний відіграти у житті суспільства цей фактор, його виграшні та програшні сторони, а також про ризики і загрози, що він здатний нести для глобального людства, набуває першочергового значення для існуючої цивілізації.

Аналіз досліджень та публікацій. Дана тематика одержала свій розвиток у працях Е. Бриніолфссона та Е. МакАфі, які дослідили економічні наслідки цифрової революції; Р. Болдуїна, що здійснив глибокий аналіз проблем глобалізації в умовах роботизації; М. Кастельса, який розробив теорію мережевого суспільства. Геополітичний вимір ШІ-суперництва аналізується у працях К.-Ф. Лі та у звітах McKinsey Global Institute і UNCTAD.

Проблематика глобального управління ІІІ висвітлюється у документах ООН, ЄС та провідних аналітичних центрів.

Метою даної статті є визначення механізмів, через які штучний інтелект виступає каталізатором нового етапу глобалізації та дослідження суперечностей, що породжується цією хвилею перетворень на рівні відносин між державами, регіонами та соціальними групами.

Виклад основного матеріалу. Економічний вимір впливу штучного інтелекту на глобалізацію є найбільш очевидним і водночас найбільш багатогранним. Протягом останніх десятиліть міжнародна торгівля розвивалася переважно за рахунок збільшення масштабів переміщення матеріальних товарів між країнами та офшорингу виробничих потужностей у держави з більш дешевою робочою силою. Штучний інтелект докорінно переосмислює цю логіку: автоматизація виробничих процесів за допомогою інтелектуальних систем знижує частку витрат на оплату праці у структурі собівартості продукції, зменшуючи порівняльні переваги, якими традиційно користувалися країни глобального Півдня. Водночас ІІІ відкриває принципово нову форму «торгівлі» – транскордонне надання послуг на основі алгоритмів і даних, що переміщуються між державами миттєво з мінімальними затратами.

Цей процес породжує феномен, який дослідник McKinsey Global Institute описують як «безмасштабну глобалізацію»: якщо традиційна торгівля вимагала значних фізичних та логістичних інфраструктур, то цифрові сервіси на основі ІІІ – медична діагностика, юридичне консультування, фінансовий аналіз, перекладацькі послуги – можуть надаватися глобально з мінімальними бар'єрами. За оцінками UNCTAD, глобальна торгівля цифровими послугами зросла з 2,9 трлн доларів у 2015 році до понад 7 трлн доларів у 2023 році, і найшвидшим сегментом зростання є саме послуги на основі ІІІ. Проте ця ж «безмасштабність» є джерелом нової асиметрії: реальну конкурентну перевагу здобувають ті, хто контролює великі масиви даних та обчислювальні потужності – передусім технологічні гіганти США та КНР [1; 2].

З погляду глобалістики та світ-системного аналізу в традиції І. Валлерстайна, кожна нова технологічна революція не лише перерозподіляє економічне багатство, а й реструктуризує ієрархію «ядра», «напівпериферії» та «периферії» у світовій системі. Революція штучного інтелекту формує нову, надзвичайно жорстку ієрархію, де доступ до ключових ресурсів – ключових даних, передових напів провідників та кваліфікованих кадрів – стає визначальним чинником глобальної конкурентоспроможності держав. Сполучені Штати та Китай перетворилися на два полюси «ІІІ-глобалізації», між якими розгорнулося безпрецедентне технологічне суперництво, яке за своєю інтенсивністю аналітики порівнюють з гонкою озброєнь часів Холодної війни. Американські обмеження на експорт передових чіпів NVIDIA та технологій TSMC до КНР, запроваджені у 2022–2024 роках, позначили початок ери «технологічного протекціонізму» – принципово нової форми торговельних обмежень, спрямованих не на захист окремих галузей, а на збереження стратегічного технологічного лідерства [3].

К.-Ф. Лі зазначає, що країни Глобального Півдня опиняються перед загрозою «технологічної пастки»: не маючи власних потужностей для розробки фундаментальних ШІ-систем, вони ризикують потрапити в нову форму технологічної залежності, що відтворює колоніальні асиметрії у цифровому форматі [3]. Водночас деякі держави – насамперед Індія, Бразилія та ОАЕ – демонструють спроби вийти з цієї пастки через цілеспрямовану державну політику: масштабні інвестиції у цифрову інфраструктуру та розвиток регіональних «ШІ-хабів», орієнтованих на специфічні потреби не західних ринків.

Однією з найбільш суперечливих рис нової глобалізаційної хвилі є її принципова без територіальність. Алгоритми не знають кордонів: рекомендаційні системи впливають на суспільну думку в десятках країн одночасно, ШІ-системи кредитного скорингу або відбору персоналу дискримінують громадян різних держав за непрозорими критеріями, а генеративні моделі поширюють дезінформацію зі швидкістю, з якою жодна традиційна медіа регуляція не здатна впоратися. Реакцією держав на цей виклик стала політика «цифрового суверенітету» – прагнення зберегти контроль над цифровим простором, власними громадян та критичними алгоритмічними системами всупереч інтегруючій логіці глобальних технологічних платформ [4].

На глобальному рівні відбувається активне, хоча й вкрай суперечливе, формування архітектури управління ШІ. Акт ЄС про штучний інтелект (AI Act), прийнятий у 2024 році, став першим у світі комплексним нормативним актом, що запроваджує ризико орієнтований підхід до регулювання ШІ-систем. Спроби ООН заповнити регуляторний вакуум – зокрема через консультативний орган з питань ШІ та прийняту Генеральною Асамблеєю резолюцію щодо безпечного ШІ – залишаються декларативними і не мають обов'язкової юридичної сили. Чим більше ШІ-системи пронизують критичні інфраструктури, системи охорони здоров'я, фінансові ринки та військові застосування різних країн, тим гострішою стає потреба у спільних стандартах і механізмах відповідальності. Однак геополітичне суперництво між США та КНР суттєво ускладнює досягнення такого консенсусу [5].

Висновки. Штучний інтелект виступає каталізатором нової хвилі глобалізації, якісно відмінної від усіх попередніх за своєю швидкістю, охопленням та внутрішньою логікою. По-перше, ШІ трансформує глобальну економіку через розширення «безмасштабної торгівлі» цифровими послугами та поступове знецінення традиційних порівняльних переваг країн з дешевою робочою силою. По-друге, технологічна революція ШІ реконфігурує ієрархію у світовій системі, посилюючи домінування США та КНР і породжуючи нові форми залежності для країн Глобального Півдня. По-третє, глобальний характер ШІ вступає у гостре протиріччя з національними системами регулювання та суверенітетом, стимулюючи паралельний розвиток концепції «цифрового суверенітету» і зусиль з формування глобальної архітектури врядування. Це протиріччя між об'єктивною потребою у ШІ та суб'єктивною неготовністю провідних держав поступитися суверенітетом є центральним викликом, який нова хвиля глобалізації ставить перед світовим співтовариством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York: W. W. Norton & Company, 2014. 306 p.
2. Baldwin R. The Globotics Upheaval: Globalization, Robotics, and the Future of Work. Oxford: Oxford University Press, 2019. 309 p.
3. Lee K.-F. AI Super powers: China, Silicon Valley, and the New World Order. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018. 272 p.
4. Castells M. The Rise of the Network Society. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 656 p.
5. UNCTAD. Digital Economy Report 2023: Shaping an Environmentally Sustainable and Inclusive Digital Future. Geneva: United Nations, 2023. 200 p.

*Демидяк Діана
Науковий керівник – доц. Кіцак Володимир*

**ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ У ГЕНЕРАЛЬНІЙ
ГУБЕРНІЇ В 1939-41Р.**

Польсько-українські відносини є важливою частиною політичної історії Європи та України. Дослідження початкового етапу Другої світової війни (1939-1941 рр.) є надзвичайно важливим. Він став часом великих змін для українського населення Холмщини, Лемківщини та Підляшшя. Початковий етап окупації важливий, як період українських намагань самоорганізації в умовах окупації. Водночас, німецька окупаційна влада свідомо протиставляла українські інтереси польським, загострюючи і без того існуючий міжетнічний конфлікт. Саме цей період потребує детальнішого висвітлення через його вплив на майбутню ескалацію конфлікту на українських етнічних територіях.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі польсько-українських відносин на території Генеральної губернії у 1939-1941 рр.

Складна динаміка польсько-українських відносин упродовж тривалого часу була невід'ємною складовою внутрішньополітичного дискурсу Польщі. Протягом міжвоєнного періоду українське населення в складі Другої Речі Посполитої перебувало в умовах певної системної дискримінації, що охоплювала освітню, культурну та релігійну сферу. Саме ця політика, зокрема «пацифікація» та каральні заходи проти українського православного населення на Холмщині та Підляшші у 1938р. ще більше загострили відносини напередодні Другої світової війни [1, с. 24].

Генеральна Губернія була створена декретом А. Гітлера від 12.10.1939 р., її очолив Ганс Франк [2]. До складу Генеральної Губернії з українських етнічних земель увійшла Лемківщина, Холмщина із півднем Підляшшя та частина Надсяння [3, с. 20]. Українці переважали тільки у двох округах ГГ – Сяниській яка входила до складу Краківської області та Грубешівській, що належала Люблінській області [3, 44]. Окупація польських територій та подальше створення на цих територіях Генеральної губернії мало вплив на польсько-українські відносини. Німецька окупаційна адміністрація на чолі із Г. Франком впровадила стратегію використання міжетнічних суперечностей і діяла за принципом «розділяй та владарюй» [4, с. 394]. Для